

присвоюються в ході активної професійної діяльності і взаємодії з соціумом і розкривають потенційну активність особистості.

Особливу значущість час, часова компетентність набувають в системі підготовки професійно компетентних, затребуваних фахівців соціогуманітарних професій. Компетентність у часі відіграє важливу роль у встановленні міцних і тривалих, продуктивних соціальних контактів особистості, міжособистісних стосунків і тощо.

Список використаних джерел:

1. Болотова А. К. Психология организации времени: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальности «Психология» / А. К. Болотова; Гос. ун-т «Высш. шк. экономики». – М.: Аспект Пресс, 2006. – 253 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
3. Скворцова С. О. Професійна компетентність: зміст поняття та класифікація / С. О. Скворцова // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2009. – №5. – С. 27–33.

УДК: 378.011.3-051:373.3

СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Кононова М.М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
meershaum@ukr.net

Кононов Б.С.

Українська медична стоматологічна академія
(м. Полтава)
meershaum@ukr.net

Швидкі темпи розвитку сучасного інформаційного суспільства, прогрес у світі цифрових технологій зумовлюють необхідність орієнтації на парадигму «освіта впродовж усього життя» («lifelong learning»). Сучасна освітня система ЗВО має орієнтувати майбутніх фахівців на освіту впродовж життя й забезпечувати можливості для її функціонування. Тому важливо у процесі фахової підготовки не лише запропонувати студентам систему знань, але й навчити їх самостійно здобувати відомості, опрацьовуючи інформацію з різних джерел, творчо використовувати її в професійній діяльності.

Концепції саморозвитку, самовдосконалення особистості в пізнавальній діяльності, становлення її професійної та соціальної зрілості присвячено праці І. Бежа, Є. Бондаревської, М. Гриньової, І. Зязюна, В. Радула, В. Сухомлинського, Т. Яценко та ін.

Метою нашого дослідження є визначення і характеристика етапів професійного розвитку майбутніх психологів, лікарів у процесі фахової підготовки.

На підставі аналізу науково-педагогічної, психологічної літератури нами витлумачено *поняття професійного розвитку майбутніх фахівців* як цілісний динамічний процес набуття формального та інформального досвіду під час навчання в закладі вищої освіти, що забезпечує стійку позитивну мотивацію, готовність до самовдосконалення, творчості й виконання нових функцій у професійній діяльності, зумовлених викликами часу, та відображає єдність уже реалізованого й потенційного [3].

Вагоме значення для виконання завдань наукового пошуку мали теорії професійного розвитку фахівця, а саме: диференційно-діагностична теорія (Т. Боген, Г. Мюнстерберг, Ф. Парсонс), психоаналітична теорія (Е. Бордін, У. Мозей, Е. Роу), типологічна теорія Дж. Холланда (D. Holland), теорія рішень (Д. Лідеман, Г. Рис, Х. Томе, О'Хара), теорія професійного саморозвитку (Д. Сьюпер), теорія структурно-діахронічного розвитку особистості (Дж. Левінджер); моделі професійного розвитку фахівця – адаптивна модель та модель професійного розвитку (Л. Мітіна), модель професійного розвитку залежно від хронологічного віку індивіда (Т. Кудрявцев), модель, базована на особистості професіонала та його діяльності (Ю. Поваренков), модель професійного розвитку Є. Клімова, модель на основі соціальної ситуації професійного розвитку (Е. Зеєр), модель становлення професіонала А. Маркової (5-9), модель формування професійних здібностей (В. Орел).

Проведений нами аналіз концепцій і моделей професійного розвитку та визначення сутності професійної діяльності психологів, лікарів дозволили *виділити етапи їх професійного розвитку* у процесі фахової підготовки: 1) адаптаційний етап; 2) етап навчально-професійної ідентифікації; 3) самоосвітньо-творчий етап. Розглянемо їх більш детально (рис. 1).

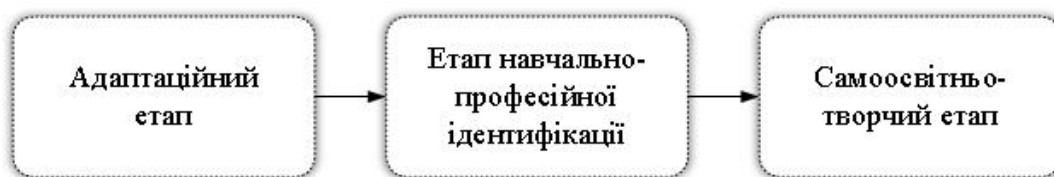

Рис. 1. Етапи професійного розвитку майбутніх психологів, лікарів у процесі фахової підготовки

Адаптаційний етап професійного розвитку майбутніх психологів, лікарів у процесі фахової підготовки. Підґрунтям для характеристики цього етапу (перший курс навчання (початковий етап) послуговувала концепція Е.Зеєра, в якій зазначається, що професійно важливими є такі якості, як прагнення до саморозвитку, високий рівень працездатності, сумлінність, дисциплінованість, принциповість і відповідальність. Усе це пояснюється адаптацією студентів на етапі професійного становлення до умов та змісту професійно-освітнього процесу, в процесі чого відбувається засвоєння навчально-пізнавальної діяльності, визначаються нові соціальні ролі особистості і взаємостосунки між однокурсниками та викладачами ЗВО [2].

На адаптаційному етапі, основним видом діяльності якого є академічний, результати розвитку професійної свідомості (що є дуже важливим для професійного розвитку) можуть бути представлені в знаннях, що засвоюються студентами під час виконання навчальних завдань, вирішення задач і ситуацій [5]. Тож, початок професійного розвитку пов'язується з моментом «...прийняття людиною професії та включення в процес її освоєння» [4].

Етап навчально-професійної ідентифікації професійного розвитку майбутніх психологів, лікарів у процесі фахової підготовки. Для визначення особливостей даного етапу ми спиратимемося на думку Д. Сьюпера, про те, що рушійною силою професійного розвитку виступають суперечності між вимогами цього виду освіти та рівнем особистісного й професійного розвитку студента [6]. Розв'язання суперечностей призводить до розвитку пізнавальних і професійних здібностей, підвищення соціально-професійної компетентності. Ураховуючи такі особливості, в умовах ЗВО виникає необхідність спроектувати траєкторію професійного розвитку майбутніх психологів, лікарів впливаючи на цей процес. Особливе місце Д. Сьюпер відводить стадії «дослідження» (вік індивіда від 15 до 24 років) [6], на якій відбувається активний професійний розвиток і яка відповідає періоду навчання студентів у ЗВО з набуття навчально-професійної ідентифікації.

На цьому етапі основним видом діяльності якого є квазіпрофесійний, відбувається оволодіння майбутніми психологами, лікарями вміннями та техніками, необхідними в професійній діяльності. Студент співвідносить почерпнуту з навчальних текстів інформацію з професійними ситуаціями, використовує її для здійснення власних практичних дій та вчинків. Отже, інформація набуває особистісного смислу, перетворюється з інформації на знання, що адекватно відображує професійну реальність.

Виходячи з того, що основним видом діяльності даного етапу є навчально-професійна, майбутні психологи наближаються до обраної професії: проходять виробничу практику, здійснюють наукові дослідження; майбутні лікарі проходять практичні заняття в умовах клініки, а в подальшому – в інтернатурі. У цей період навчальний процес сприймається студентами з позиції подальшого професійного майбутнього, а засвоєні на попередньому етапі алгоритми стають адаптивними до певної реальної психолого-педагогічної ситуації, клінічної ситуації медичної допомоги. На цьому етапі особистісні смисли трансформуються у соціальні цінності – систему відповідальних ставлень до природи, праці, суспільства, іншої людини та до самого себе. Результати розвитку професійної свідомості на етапі навчально-професійної ідентифікації представлені в смислах, що виражаються мотивами, інтересами, цілями та цінностями професійної діяльності майбутнього психолога, лікаря [5]. Тож, посилаючись на думку Ю. Поваренкова, зазначимо, що особистість професіонала розглядається як інтегральна системна якість, що закономірно проявляється на певному етапі професійного розвитку індивіда [4].

Отже, певний рівень сформованості пізнавальних та професійних мотивів обумовлює подальший професійний розвиток майбутніх психологів, лікарів під час навчання у ЗВО. Зазначене дає підстави визначити сформованість пізнавальних та професійних мотивів психологічними умовами прогресу у професійному розвитку майбутніх фахівців.

Самоосвітньо-творчий етап професійного розвитку майбутніх психологів у процесі фахової підготовки. Для визначення сутності третього етапу звернімося до наукового доробку О. Єрмолаєвої, у якому йдеться про два умовні напрями професіогенезу: 1) створення людиною внутрішніх засобів професійної діяльності – багатоканальний процес формування спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних і достатніх у певній предметній сфері, у ході якої відбувається розширення інформаційно-психологічного простору професіонала і поетапна структурна зміна особистості, що підвищує її автономність при вирішенні професійних завдань; 2) формування зовнішніх засобів професійної діяльності, що передбачає процес накопичення фіксованих знань і соціальних регуляторів у певному професійному співтоваристві, розвиток матеріальних засобів праці у відповідній предметній області, пов'язаний із забезпеченням матеріального простору професії [1, с. 84].

На самоосвітньо-творчому етапі професійно зорієнтовані майбутні фахівці, як правило, досягають певного рівня професійної свідомості й самопізнання, здатні до самоаналізу й самооцінки,

усвідомлюють необхідність відповідності рівня професійної підготовки та особистісних якостей поведінки вимогам суспільства. Відбувається проектування власної стратегії професійного розвитку та вдосконалення.

Вочевидь, у результаті фахової підготовки майбутніх психологів, лікарів під час навчання у ЗВО на кожному визначеному нами етапі здійснюється поступове набуття формального та інформального досвіду, який забезпечує стійку позитивну мотивацію, готовність до самовдосконалення, творчості й виконання нових функцій у професійній діяльності, зумовлених викликами часу, що й визначає професійний розвиток майбутніх фахівців. Перспективи наших подальших досліджень полягають у вивченні динаміки професійного розвитку майбутніх фахівців на різних етапах їхнього навчання у ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Ермолаева Е. П. Преобразующие и идентификационные аспекты профессиогенеза. *Психологический журнал*. № 4. 1998. С. 80–87.
2. Зеер Э. Ф., Сыманюк Э. Э. Кризисы профессионального становления личности. *Психологический журнал*. № 6, 1997. С. 35–44.
3. Кононова М. М. Теоретичні і методичні основи професійного розвитку майбутніх дефектологів у процесі фахової підготовки (Автореф. дис. доктора пед. наук). Хмельницький, 2019. 43 с.
4. Поваренков Ю. П. Психологическое содержание профессионального становления человека. М.: Изд-во УРАО. 2002. 160 с.
5. Чепішко О. І. Психологічні умови розвитку професійної свідомості майбутніх учителів. *Проблеми сучасної психології*. Випуск 22. Зб. наук. праць. К. : ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2013. С. 654–656.
6. Super D. E., Bahn M. Y. Occupational psychology. L.: Tavistock. 1971. – 209 p.

УДК 378.017:005.336.2]:37.011.3-051:57(043.3)

ПРОГНОСТИЧНІ НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Коренева І.М.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
i.koreneva74@gmail.com

Підготовка майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку є лише важливою частиною розв'язання проблеми переходу до сталого розвитку суспільства. Ця стратегія